

Мал. В. Крижанівського

ОПОВІДАННЯ

Надійшов, нарешті, день (десь у середині березня), коли можна було зробити пробний виїзд. Мотор уже певний час працював на вільних оборотах, і від цього дрижав корпус катера і дошки помосту. З боку селища моторові відповідала коротка, уривчаста луна. Густав зупинився біля рульового колеса в штурвальній рубці. Тадеуш прибрав канат, що тримав катер біля причалу. Едмунд відштовхнувся од берега жердиною з гаком на кінці — і катер, зробивши велике коло, легко поплив угору по каналу. Дизель працював безперебійно, його пильнував у машинній Олександр. Крім незначного регулювання насосу, мотор не потребував ніякого додаткового ремонту. Та й не дивно: адже возилися з ним цілу зиму. Густав обережно провів катер попід мостом. Далі канал ширшав, робився рівніший і дикийший, на обох берегах, видираючись далеко на сушу, стояли гаї очеретів. Гул моторів губився тут; тільки здалека, від стіни соснового бору, поверталася запізніла луна, схожа на приглушені відстанню постріли.

Заблоцький мовчки стояв у штурвальній рубці поруч Густава і з-під дашка свого шкіперського кашкета дивився на ніс судна. Сьогодні він виконував тут керівну роль: як начальник порту й інспектор він супроводжував у пробному плаванні це судно, яке завтра буде зареєстроване і прийняте, а через кілька днів почне виходити в море на лов. Згодом, коли катер знову підійшов до пристані, Заблоцький вийшов на палубу і, зсунувши кашкета на потилицю, сказав:

— Непогано, хлопці. А ти, Густаве, пришли когось із тачкою, одержиш новісінький англійський волок. А якщо я буду в доброму гуморі, то дам тобі ще й тридцять поплавків на лосося...

— Ура! Нехай живе наш начальник, — крикнув Олександр.

— А сьогодні поставлю літр у чайній «Під дубом»...

— Ура! — гримнув Едмунд.

Того вечора в чайній «Під дубом» висохло

не лише дно обіцяного літра горілки, а й іще трьох додаткових. Густав мав змогу обговорити із Заблоцьким кілька справ, які алкоголь набагато спростив і роз'яснив. Трохи пізніше Едмунд виголосив довгу заплутану промову, в якій від свого імені і від імені команди катера намагався висловити Густавові подяку за те, що довів справу до кінця, а його, Едмунда Велиньського, вивів у люди. Звідкілясь обізвалася гармошка, проголошували усе нові й нові тости. Потім усі співали партизанських і солдатських пісень. Заблоцький пішов додому раніше інших, трохи похитуючись, але все ще міцно тримаючись на ногах. Після того, як він вийшов, з'явилися якісь дві німкені з сережками у вухах; танцювали і співали, було весело. Тадеуш розважався з молодого дівчиною, волосся якої було перев'язане зеленою оксамитовою стрічкою. Олександр допомагав буфетниці, а згодом, знайшовши слухачів, взявся розповідати їм воєнній історії. Навіть Густав раз чи два погодився станцювати фокстрота. Тільки Едмунд чогось сумував увесь вечір. Він сидів і все співав різким голосом:

З кохання шаленого смійся, паяце!
Смійся, хоч палить тебе нестихаючий біль...

А потім, похиливши голову на край стола, схлипував і далі декламував слова арії, подібно до того, як це робив італійський співак, якого Едмунд чув двадцять років тому в одному з ресторанів на вулиці Свентоаянській.

Пізно вночі всі четверо, міцно тримаючись один за одного, вийшли з чайної «Під дубом». Йшли серединою шосе, інколи зупинялись, вигукуючи щось, потім зненацька рушались далі: на курній, укритій товстим шаром піску дорозі, що вела до селища, стишили кроки і йшли далі мовчки, усе ще міцно тримаючись попід руки.

Через два дні Густав, звертаючи з дороги до пристані, почув, як його гукнули:

— Густаве, а зайді-но сюди на хвилинку! Біля відчиненого вікна свого кабінету стояв Заблоцький. Густав попрямував до контори.

— Ти маєш трохи часу? Сідай і запальною цигарку,— Заблоцький подав через стіл портсигар.

— Дякую, вже набридли оці американські, я курю «Спортивні».

— Як там сіті, пригодяться? — спитав Заблоцький і сів на стіл.

— Чудовий волок! З ним би поїхати на Доггер Бенк...

— А поплавки?

— Доброго гатунку. Певно, шведські. Але що для нас тридцять поплавків, коли треба ставити сто?

— Ти, звичайно, знаєш, що я одержав лише два волокни. Один дав тобі, а другий тим, новеньким, що плавають з німцями. Адже вони заслужили на це, працюють старанно, справді хочуть чогось навчитися. Всього півроку тому приїхали із своїх озер, де ганялися за пліточками, лящиками і карасиками, а мають уже непогані успіхи у морському лові. Поплавків я одержав тридцять і всі віддав тобі. Огож, нема чого ображатися. Якби про це дізналися інші, то з'їли б мене,— Заблоцький замкнув шухляду і підпер руками голову.

— Я, звісно, чудово розумію, що ти зробив для мене. Кажу лише, що поплавків у нас все-таки мало, доведеться якось комбінувати, лагодити старі.

— Коли вперше вийдеш у море?

— Думав завтра, але, напевно, поїду після-завтра, бо є ще кілька пильних справ. Хочу краще закріпити блок, щоб і великі вантажі витягати прямо на палубу.

— З прикордонним постом ти вже домовився?

— Так.

— Далеко попливеш?

— Ні. Це, власне, буде лише перша проба. За якихось двадцять-тридцять кілометрів, на північні схили мілини. Перевірю, чи все добре працює, один раз закину сіті і повернуся.

Заблоцький курих і дивився у вікно. Раптом він обернувся і, глянувши на Густава, сказав:

— Слухай, Густеку, є одна неприємна новина: з шухляди хтось потяг мою бахкавку...

— А коли це сталося?

— Десь в останні дні. Не можу точно сказати, коли саме, бо вже днів чотири чи п'ять я до шухляди не заглядав.

— Хто ж це міг зробити? — здивовано запитав Густав і розсміявся. І одночасно подумав: чого він питає про це у мене?

— Смішно... Коли б я знав... Справа тут навіть не в пістолеті. У мене є другий. Але ж ти знаєш, що може зробити людина із бахкавкою...

— Цікаво, для чого ти розповідаєш про це мені? — Густав голосно і досить різким тоном

повторив те, про що думав.— Треба було одразу повідомити кого слід.

— Я, звичайно, повідомив...

— Пригадай, хто в останні дні бував у тебе,— байдуже відказав Густав, думаючи про щось зовсім інше.

— Ет, заходили різні люди... Як-то завжди буває в мене...

— А хто знав, що у тебе в шухляді є пістолет?

— Хто? Всі. І ти...— розсміявся Заблоцький.

— Невже і мене підозріваєш? — розсміявся і Густав.

— Так само, як і 1426 інших мешканців нашої діри.— Заблоцький запалив ще одну цигарку.— Та годі про це, нема про що й говорити. Звідси вже дехто дременує до Борнгольму, закортіло, видно, іще одному. Не хотів би я тільки, щоб ти мав якийсь клопіт. А тому раджу: візьми й собі бахкавку. Коли не маєш, то можу дати тобі свою.

— Чоловіче добрий, та проти кого ж я маю озброюватися пістолетом?

Заблоцький кілька секунд пильно дивився Густавові у вічі, а потім, повернувши голову до вікна, промовив:

— Як знаєш... Я сказав тобі, щоб ти був поінформований...

Густав вийшов від Заблоцького з неприємним почуттям: чого ця людина хотіла від нього? Часом у голові навіть народжувалася дурна підозра, що Заблоцький просто веде з ним якусь незрозумілу гру, що тієї крадіжки теж не було, що все це начальник виссав із пальця. Але з якою метою він це робив? Зараз йому здавалося, що Заблоцький взагалі якось дивно поводиться,— часом майже запанібратськи, по-приятельському, а часом майже як поліцай.

А ще через два дні, о дев'ятій годині ранку, в чайній «Під дубом» Густав, Олександр, Едмунд і Тадеуш з'їли яєшню, випили по чарці і закусили проперченою солониною. Вже збиралися йти до пристані, коли нараз увійшов Заблоцький:

— Що трапилося?

— Ти забув узяти в мене рятувальні пояси.

— Не маю охоти плавати: вода ще холодна. Олександр і Едмунд зареготали.

— Можеш не плавати, але взяти мусиш. Таке правило. Я послав хлопчика з поясами до пристані.

— Треба брати їх обов'язково? — дровичся Густав (сьогодні ж вранці він був у доброму гуморі).

— Можеш не брати, але розпишися отут, на відомості, про те, що одержав.

Густав умочив палець у розлите пиво, зволожив папір і хімічним олівцем розписався

в тому, що одержав чотири рятувальних жилетки. Коли вийшли надвір, Заблоцький промовив:

— Може піднятися хвиля. За повідомленням німецького радіо, від чотирьох до п'яти балів.

Густав глянув на небо: повітря було чисте, з північного заходу повільно йшов клин дрібних високих хмарок. Йшов так повільно, що його рух був майже непомітним. Годину тому Густав бачив ці хмарки приблизно в такому ж розташуванні.

— Я знаю, барометр падає, але це не має значення. Адже я виходжу не в Баренцове море, а на прогулянку...

— Воно-то так,— змушений був визнати Заблоцький.

На пристані вже чекало два прикордонники. Огляд тягся недовго. Один з солдатів, не сходячи донизу, заглянув у машинний відділ, другий — у кубрик. В той час, коли катер одривався від помосту, Заблоцький приклав руку до козирка і крикнув:

— Тільки порвіть мені, чорти, новий волок!

— Та вже постараємося! — відгукнувся Густав. Увімкнув швидкість і катер, розрізаючи носом воду, довгими ритмічними стрибками рушив уперед. Море було спокійне. Заблоцький ще раз крикнув з берега:

— Коли повернетесь?

— О третій-четвертій після обіду!

— Добре, буду вас виглядати!

Катер ішов тепер серединою каналу. Проминув кілька човнів, прив'язаних до палей, і невеликий катер новачків, що спочивав поблизу пристані, потім наблизився до прикордонного поста. Солдат вийшов з будки, вголос прочитав номер катера і дав рукою знак їхати далі. Канал звузився, його низькі, стримувані палями і забруковані брилами граніту береги відбивали гул мотору. Проминули вузький вихід з каналу, сьогодні спокійний, а в бурхливі дні — трохи небезпечний,— і вийшли в море. Густав ще кілька хвилин постояв біля штурвала, потім покликав до рубки Олександра, показав йому курс, а сам вийшов на палубу. Якусь хвилину він роздумував, дивлячись на берег, що віддалявся, згодом почав розглядати небо. Клини високих хмар, що навскоси ішли по небу, здавалось, не змінив своїх позицій. Обрій був чистий, тільки із заходу, гнана якимось верхнім, тут, унизу, невідчутним вітром, бігла невелика, сива, прозора, як димок, хмаринка. Море було спокійне; в лівий борт час від часу біла низька лінива хвиля. Зиркнув на годинник — було без п'ятнадцяти десять.

— Об одинадцятій закинемо сіть,— промовив до Едмунда, що сидів на скриньці й палив.

— Довго будемо витягати?

— Мабуть з годину. Як там — сіть готова?

— Все в порядку,— підтвердив Едмунд, ви-

пустивши з рота довгу цівку диму, і додав:

— Але щось не видно чайок.

— Вночі може бути шторм.

— Або ще й раніше...

— Утечемо, правда? Гнатимемо щодуху. Як там тобі, товаришу молодий рибаче? — звернувся він до Тадеуша.— Щось поганенький у тебе вигляд? Коли що, то ти, брате, не затримуй у горлянци. Є де... Ти вже коли-небудь плавав?

— На катері ще ні, тільки на човні, поблизу берега.— Тадеуш стояв, спершись на борт, через який звисали завитки сіті. Мав бліді, запалі щоки, його тонкий ніс був наче з крейди.

— Ця хвороба — дивна річ. Є люди, які взагалі нею не хворіють. Мав я дев'ятнадцять років, коли вперше вийшов у море. Це було в час найсильніших штормів, у Скагерраку, коли море кипить, неначе вода в чайнику. Перед виїздом я наслухався у гарнізоні всяких страхів, та мені хоч би що. А були хлопці, які вирости над морем, але їх так нудило, що, здавалось, вивертало всі нутрощі назовні. Не знаю, від чого це тільки залежить? Ти, Едмунде, також хворієш?

— Тільки тоді, коли довго не буваю в морі, або коли не вип'ю...

— А пам'ятає,— сказав Олександр, вглядаючи з рубки і однією рукою тримаючи штурвал,— як ми одного разу пливли з Гдині на Гель (тебе, Густаве, тоді не було з нами) і взяли з собою кілька якихось родин? Одна пані, яку називали майоршею, якраз напівдорозі збожеволіла. І як блаженої пам'яті Гжесь Яблонський наказав зв'язати її тросами і покласти в кубрику? А потім одержав листа від її чоловіка, майора піхотних військ, з подякою «за джентльменську опіку над його дружиною під час нервового приступу»... Лист був адресований так: Ясновельможному панові капітану Мореплавства Гжегожу Яблонському! — Всі розсміялися. Едмунд підвівся і, ворущачи пальцями біля голови, намагався в такий спосіб нагадати іншим, яка червона була пані майорша і яка була в неї зачіска.

О пів на одинадцятую Едмунд заступив Олександра біля стерна, а Густав розправив на палубі карту і прочитав Тадеушові короткий курс навігації. Накреслив курс норд-норд-вест, що дорівнював тридцятому румбові або майже 337 градусам. Потім, відрізавши на лінії курсу шлях, який вони пропливуть до одинадцятої, відзначив місце, де вони мали бути через півгодини. Лежало воно на середині шляху між Вибжем і Борнгольмським басейном. Тут, на глибині близько 46 метрів, на пісковитих схилах мілини, Густав сподівався дістати тріску, яка в цю пору мала звичай збиратися на краю трохи мілкішої води. Він похвалив Тадеуша за сумнів, який той висловив щодо точності позначення вибраної пози-

ції, бо ж, звісно, навіть при такому слабкому вітрі треба брати до уваги помилку на 2—3 морських милі. (Відхилення на дрейф стерновий враховує одразу, коли веде судно). Густав давно мріяв придбати радіопеленгатор, який, особливо в далеких рейсах, просто необхідний. Отож, пояснюючи розташування і роботу колоподібної антени радіопеленгатора, Густав поглянув на небо і вже вдруге побачив там сірий, прозорий, наче марля, клаптик, що біг зовсім низько над морем; за ним із заходу плинули ще й інші хмарини. Шар високих хмар тепер уже займав більше половини неба. Обрій відділявся різко, навіть надто різко. На заході він переходив у лінію, що нагадувала лезо ножа. Шторм наближався значно швидше, ніж Густав передбачав. На відстані двадцяти кілометрів од суші не було підстав для хвилювання, однак Густав вирішив скоротити час рейсу. Для боротьби з високою хвилею у них було замало пального; до того ж, він хотів повернутися, як обіцяв,—зразу ж після полудня. Він згорнув карту і, не поспішаючи, зайшов до штурвальної. Кілька хвилин мовчки спостерігав за Едмундом, який, розкривши рота і втупившись очима в щит компаса, зосереджено стернував, натискуючи всім тілом на колесо штурвала. Він робив легкі, майже непомітні рухи, які відчувала лише вічно жива тремтлива стрілка, що безпомилково показує на північ. Густав у напльві старечої сентиментальності поклав руки на плечі Едмунда:

— Ну, як, старий, пливемо?

Едмунд, не змінюючи пози й не відриваючи від компаса очей, хрипло промовив:

— Тобі завдячуючи, Густеку... Скільки разів я думав в тюрмі: хоча б ще раз вийти в море...

— Рано чи пізно все одно вийшов би...

— Ой, Густеку, ні. Коли маєш уже 58 років... А скільки молокососів, яким тільки-но стукнуло двадцять, чекають у Гдині біля бюро набору!

— Але морське повітря добре на тебе впливає. Бачу, ти не засапався,—сказав за хвилину Густав.

— Ну, звичайно. Врешті, брате, стільки років на воді. Тут справжнє життя. А там, на суші, то тільки так... аби якось проіснувати...

Густав виглянув на палубу—море було спокійне, але шоки вже виразно відчували повітря західного вітру. Він повернувся до рубки і сказав Едмундові:

— Сходи до мотора. Олександрові там важенько з його ногою...

Заступив біля штурвала Едмунда і повів катер уперед, тепер уже виразно відчуваючи натиск хвиль на руль. Наближалась одинадцята. Обернувся і крикнув у машинний відділ:

— Едмунде! Вільний хід! — а згодом додав: — Зупиняй мотор!

Запала глибока тиша: тільки чути було, як у борт б'є вода. Якийсь час катер іще рухався по інерції. Упевнившись, що судно вже починає дрейфувати за вітром, Густав зняв руки з штурвала і вийшов на палубу. Едмунд видряпався з машинного відділу і зупинився біля сіті. Олександр і Тадеуш дивилися на Густава, Тадеуш — якимись затуманеними очима.

— Закидаймо, хлопці! Тадеуше, не заважай, іди на правий бік.—З дзвінким плюскотом упала матня сіті, потім, пінячи хвилі, побігли до низу крила. З тріском посунулися дошки, запищали триси — і сіть опинилася глибоко в морі. Катер важко поплив уперед, тягнучи за собою увесь той заплутаний баласт. Густав повернувся до штурвала. Едмунд, Тадеуш і Олександр, спираючись на борт, стояли в різних місцях палуби; Едмунд важко дихав.

Через півгодини з неба ринув несподіваний колючий косий дощ. Дощ, правда, незабаром стих, однак на морі то тут, то там почали з'являтися дрібні білі гриви. Густав вирішив прискорити тралення. Через п'ятнадцять хвилин Густав вимкнув гребний гвинт і увімкнув підймальну лебідку — сіть почала повільно повертатися на катер. Поверталася вона в зворотному порядку: спочатку триси, потім дошки і, нарешті, уже вручну підтягвані крила, у вічках яких то тут, то там блискотіли рибини. Все йшло своїм порядком, але несподівано той порядок було порушено. За десять метрів від борту, розплюскуючи воду і виграючи сріблом, от-от мала з'явитись повна риба матня сіті, але...

— Що за чорт? — вилаявся Олександр.

— Невже взагалі без риби?

— Кілограмів, певне, з двадцять...

— А далі? Підв'яжемо і витягнемо зразу ж на палубу? — запитав Едмунд.

Густав мовчав, напружуючи зір і вдвляючись у воду, наче хотів зазирнути у воду, зрозуміти, що там робиться, десь на глибині двох метрів нібито щось біліло...

— Нічого не розумію! Підтягуймо догори — і на палубу! — відважився він нарешті.

— «Людині, незважаючи на вік, завжди бракує досвіду»,—говорив про себе Густав, згодом розповідаючи в чайній «Під дубом» про ці події. З приводу того, як повинен був діяти Густав у той час, думки слухачів чайної «Під дубом» різко поділились. Якби вони хоч знали, як то було насправді... Але Густав про «все» ніколи не розповідав...

...Мішок матні, стікаючи струменями води, поповз по блоках вгору, пройшов над бортом; Густав ще встиг двічі крикнути: «Обережно! Обережно!» (і це був мудрий наказ, як говорили пізніше); Едмунд нахилився і зробив те, що йому належало: розв'язав мішок. На палубу посипалася срібляста одуга тріска і плос-

ка, наче тарілки, камбала. І раптом серед них спокійно сіла... міна... Блискуча, куляста, «малого калібру» (пояснення, яке звичайно додавав Едмунд до розповіді Густава), але наповнена такою кількістю вибухівки, якої було досить, щоб розтрощити есмінець, а що вже й казати про катер — рознесла б його вдризики. Міна лежала непорушно, наїжившись олив'яними шипами, котрі варто було лише торкнутися... Один трохи крутіший нахил катера і... Запала тиша. Лише коли-не-коли кинеться широким тілом камбала, різко тріпне хвостом тріска. Катер спокійно похитувався з боку на бік. Густав побачив, як Олександр, безпорадно тягнучи за собою хвору ногу, побіг на ніс катера, нахилився і зник у кубрику; за секунду звідти почали вилітати рятувальні пояси: один, другий, третій, четвертий. Потім звідкись долинув дикий вигук Едмунда:

— Уа-а-а!..

Блискавично змінювались одна за одною думки. «Ще ж нічого страшного не трапилось. Побитися міни не можна ніяк. Але найгірше дрейфувати на хвилях, адже хвилі щохвилини більшають. Включити мотор і — до берега. Для чого ж я зупинив мотор?..»

— Едмунде, до машини! — наказав Густав.

Але Едмунд не послухався. Шарпався, намагаючись натягти на товсту куртку рятувальний жилет; руки його бігали туди й сюди — ніяк не міг знайти пряжок.

— Алексе, до машини!

Олександр, хоча й поводився трохи спокійніше, робив те саме: одягав рятувальний пояс.

— Тадеуше, спробуй запустити мотор! — розпачливо гукнув ще раз Густав. — Що ви хочете робити, ідіоти?! — скрикнув він, побачивши, як Едмунд перекинув ногу через борт. І в ту ж мить почув під собою два удари дизеля, потім третій і наступні, уже ритмічні і щораз швидші. Мотор запрацював. Густав увімкнув гвинт і, тримаючи руль однією рукою, вихилився з рубки. Едмунд знову перекинув ногу через борт і, широко розкриваючи рота, крикнув:

— Зупини мотор!

— Для чого?

— Вимикай мотор, я стрибаю у воду!

— У воду? І це з твоїм серцем, ти, старий тюхтію! У такий холод і на штормову хвилю! Якщо і з'явиться рятувальний човен, то витягне він крюком хіба що твій труп! — кричав Густав.

— Краще загинути в морі, ніж дати себе пошматувати, я вже досить бачив людського м'яса. Плигай з нами, кинемо в море бокси, зв'яжемося шнурами і будемо триматися на воді разом, — спокійно промовив Олександр.

— І ти теж? Люди! Майте розум: поки що нам не загрожує небезпека. У воду? Та ви з глузду з'їхали! Бог знає коли і чи взагалі нас знайдуть. А катер без сумніву втратимо. Без-

перечно втратимо! — розпачливо кричав Густав.

— Божевільний! Він іще говорить про катер! — Едмунд стояв, нагнувши голову як бик, очі його були непригомі, червоні. В цю мить через неухважність Густава хвиля ударила в катер по всій довжині правого борту, і катер небезпечно загойдався з боку на бік. Однак нічого особливого не сталося: міна стояла, як і досі, непорушно, неначе привинчена до палуби. Розляглося лише страшне хрипке прокляття; Едмунд нагнувся і підняв з палуби кусок залізної труби довжиною, мабуть, з півметра. Широко ставляючи ноги, він наближався до Густава, роблячи при цьому великим пальцем якісь бридкі змовницькі знаки.

Олександр теж ішов на Густава, у нього було бліде, сумне, але рішуче обличчя. Густав відчув раптом за спиною присутність Тадеуша — і в цю мить пережив, напевно, найбільший у своєму житті страх, страх, змішаний з безпорадною впертістю. Але одночасно відчув, що Тадеуш щось кладе йому в руку. То була ручка пістолета. Густав підніс його, прицілився в Едмунда й крикнув:

— Стій, ідіоте!

Олександр зупинився, але Едмунд (він, здавалось, не бачив зброї) ще ніжче нагнув голову і намагався обійти штурвальну рубку, щоб зайти Густавові в спину.

— Клянусь богом, краще відправлю вас обох у госпіталь, а сам піду в тюрму, аніж дозволю вам вистрибнути! — кричав Густав. Голос його був хрипкий, майже беззвучний.

— Ти сам підеш до госпіталю, — Едмунд потряс залізкою і зробив ще кілька кроків уперед. І тоді Густав вистрілів. Кулю він послав у повітря, але Едмунд повірив, що Густав міг би застрелити його. («На щастя Едмунд завжди був боягузом!» — думав Густав пізніше!) Едмунд сів раптом навпочіпки біля борту і заслонився рукою. Обличчя його перекривилося, немовби куля й справді влучила в нього.

— На ніс! — гукнув Густав. Едмунд побіг якось кумедно, мов звір, і присів на скручений якірний трос. — Алексе, ти теж!

— Хочеш мати нас обох перед очима? — Олександр іронічно усміхнувся. Він не був, як Едмунд, боягузом і, мабуть, не вірив погрозам Густава.

— Я хочу, щоб ви обидва були на носі: не так качатиме катер! Дуже прошу тебе, Алексе, іди на ніс! — Густав промовив це лагідним, майже прохаючим тоном. — Олександр послухався. — А ти, Тадеуше, спробуй злегка потягти сіль і обкласти нею оте свинство. Тільки обережно. Не підходь ближче, як на півметра до міни!

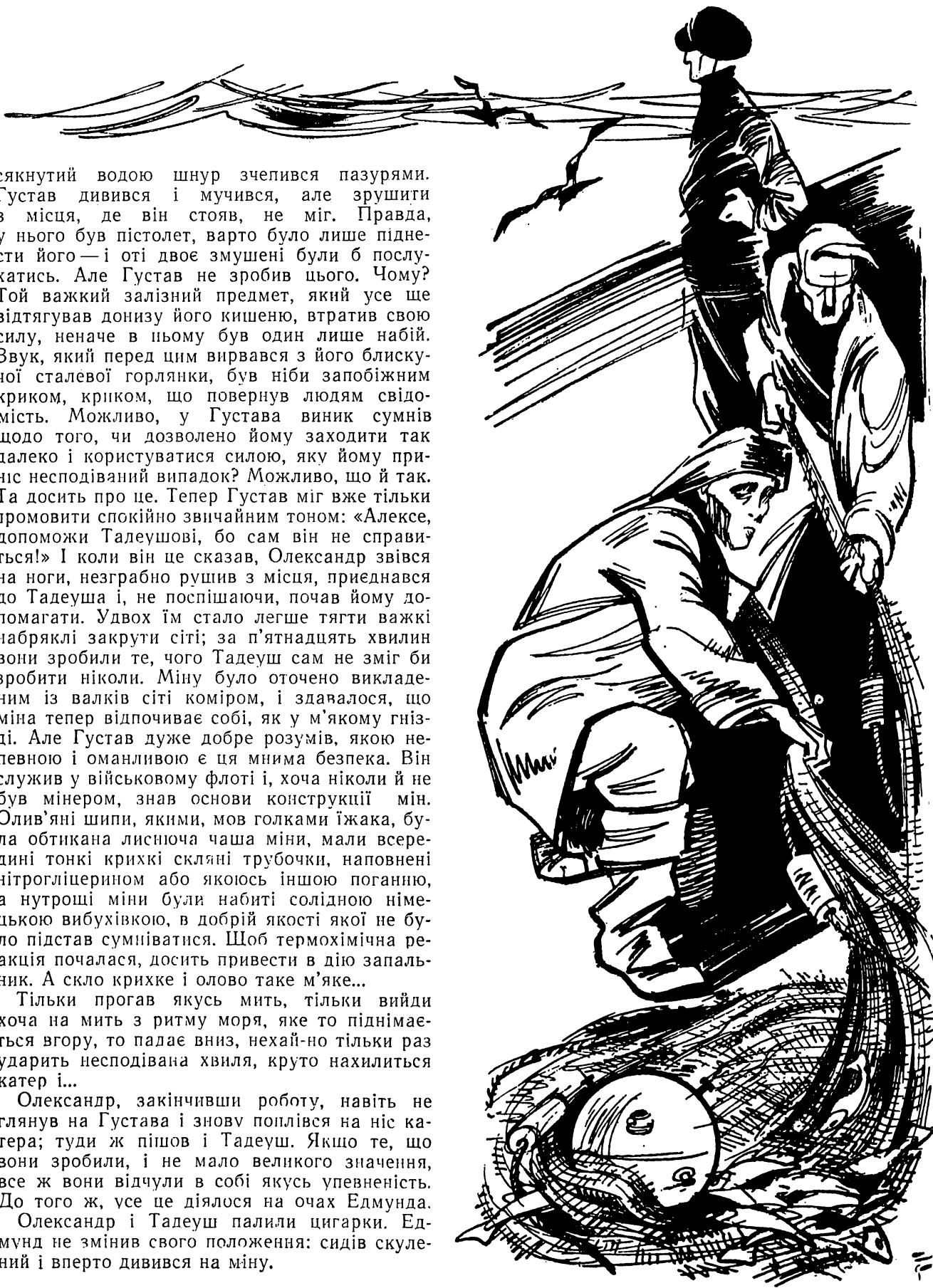
Тадеуш почав борікатися з важкими мокрими завитками сіті, але та робота була понад сили однієї людини. Здавалось, товстий, про-

сякнутий водою шнур зчепився пазурями. Густав дивився і мучився, але зрушити з місця, де він стояв, не міг. Правда, у нього був пістолет, варто було лише піднести його — і оті двоє змушені були б послухатись. Але Густав не зробив цього. Чому? Той важкий залізний предмет, який усе ще відтягував донизу його кишеню, втратив свою силу, неначе в ньому був один лише набій. Звук, який перед цим вирвався з його блискової сталевий горлянки, був ніби запобіжним криком, криком, що повернув людям свідомість. Можливо, у Густава виник сумнів щодо того, чи дозволено йому заходити так далеко і користуватися силою, яку йому приніс несподіваний випадок? Можливо, що й так. Та досить про це. Тепер Густав міг вже тільки промовити спокійно звичайним тоном: «Алексе, допоможи Тадеушові, бо сам він не справиться!» І коли він це сказав, Олександр звівся на ноги, незграбно рушив з місця, приєднався до Тадеуша і, не поспішаючи, почав йому допомагати. Удвох їм стало легше тягти важкі набряклі закрути сіті; за п'ятнадцять хвилин вони зробили те, чого Тадеуш сам не зміг би зробити ніколи. Міну було оточено викладеним із валків сіті коміром, і здавалося, що міна тепер відпочиває собі, як у м'якому гнізді. Але Густав дуже добре розумів, якою непевною і оманливою є ця мнима безпека. Він служив у військовому флоті і, хоча ніколи й не був мінером, знав основи конструкції мін. Олив'яні шипи, якими, мов голками їжака, була обтикана лиснюча чаша міни, мали всередині тонкі крихкі скляні трубочки, наповнені нітрогліцерином або якоюсь іншою поганню, а нутроші міни були набиті солідною німецькою вибухівкою, в добрій якості якої не було підстав сумніватися. Щоб термохімічна реакція почалася, досить привести в дію запальник. А скло крихке і олово таке м'яке...

Тільки прогав якусь мить, тільки вийди хоча на мить з ритму моря, яке то піднімається вгору, то падає вниз, нехай-но тільки раз ударить несподівана хвиля, круто нахилиться катер і...

Олександр, закінчивши роботу, навіть не глянув на Густава і знову поплився на ніс катера; туди ж пішов і Тадеуш. Якщо те, що вони зробили, і не мало великого значення, все ж вони відчули в собі якусь упевненість. До того ж, усе це діялося на очах Едмунда.

Олександр і Тадеуш палили цигарки. Едмунд не змінив свого положення: сидів скулений і вперто дивився на міну.

Олександр палив цигарку за цигаркою, а недокурки викидав за борт. Чувся лише ритмічний гул мотора. З правого борту віяв поривчастий вітер, він коротко і пласко бив по палубі та дахові штурвальної, на мить стихав і налітав знову. Інколи з хмар, що мчали низько над водою, періщив колючий дощ. Горизонту видно не було.

Хвилі йшли навскоси з тилу, і вся увага та зусилля Густава були спрямовані на те, щоб хвиля не вдарила судно збоку. Густав лавирував поміж рухливими водними хребтами, що тікали від нього, а потім крадькома і зненацька назлоганяли його. Минали хвилини і чверті години.

Катер увесь час відхилявся від курсу, але при нагоді Густав щоразу намагався виправити його; завертав, траверсував по схилах водних горбів. Вода і вітер одразу змивали слід катера. Стрибала лише голка компасу. Битва, яку вів Густав, була сама по собі важкою, а тут ще ота погань на палубі. На щастя, Густав на довгі хвилини забував про міну; забували про неї, певно, і ті троє. Адже й досі нічого не трапилося! «Погроза, яка не сповнилася, з часом перестає бути погрозою»,— сміявся потім Густав. Коли в чайній «Під дубом» його згодом розпитували, чи страшно було, він відповідав теж запитанням: «Хіба я знаю? А ваша душа не втікла б у п'яти?» Головну ж заслугу приписував човнові. «Цей катер має в собі щось особливе. Слухає руля, добре ріже хвилю. От і вся таємниця...»

Годиною пізніше Густав, побачивши виринулий з імлі берег, вийняв з кишені пістолет і кинув його за борт. Не почув навіть плюску; пістолет зникнув, наче в повітрі розтанув. А ще за чверть години, коли вже позаду залишили вузьку спінену горловину — вхід у канал — і вийшли на спокійну воду, Густав гукнув:

— Ідть-но всі сюди!

Стали, оточили штурвальну рубку:

— Дайте мені, хлопці, слово, що все тут чує і бачене залишиться між нами. Гарзд?

— Ну, звичайно.— Олександр усміхнувся трохи погордливо, лише одним куточком уст.

— Так,— промовив Тадеуш.

— Зникне все, як той камінь у воді...— Едмунд обернувся і глянув на міну. Вона здавалася мертвою річчю, наповненою не динамітом, а деревною тирсою, яка ніколи не могла вибухнути... Спокійно дивилися тепер усі четверо на неї трохи здивовані й присоромлені: як можна було боятися цієї непорушної речі, приписувати їй величезну силу, переживати власну смерть?!

За катером ішов гострий клин розбурханої води: хвиля розходилася на обидва боки, заливала каміння і палі, породжувала неспокій у прибережних зарослях.

На лавці біля прикордонного посту сидів Заблоцький і грав з солдатом у шахи. Напевно, вже здалека, ще з моря, почув гул мотору, бо тепер і голови не підводив. Густав трохи наблизився до берега, зменшив газ і крикнув:

— У нас на палубі — міна!

— Що? — не розчув Заблоцький.

— Мі-на! Дзвони, щоб приїхав піротехнік — треба розрядити!

— Божевільні! — скрикнув Заблоцький, схопився з місця і кинувся до будки; за ним побіг і солдат. Їхня поведінка здавалася такою смішною і безглуздою, що на катері вибухнув загальний регіт: сміявся навіть Тадеуш.

Через годину приїхав на автомобілі радянський офіцер, спеціаліст по знешкодженню мін, з кількома солдатами. Вони запропонували всім зійти з катера і навіть вийти за територію пристані. Уже майже стемніло, коли роботу було закінчено.

Олександр і Едмунд, сівши в малий човен, повезли рибу на коптільний завод, а на зворотному шляху мали купити щось поїсти й випити. Густав з Тадеушем побрели пішаною дорогою в бік селища. З-за соснового лісу долинав шум моря. Гострий штормовий вітер проривався крізь рідкі дерева і забивав подих. Густав ледь плентався, боліли ноги і все тіло, наче його хтось палицею побив. Узяв під руку Тадеуша і, спираючись на нього, насилу дійшов додому. Відімкнув двері, не світячи сім на ліжку і запалив. Помовчавши якусь хвилю, запитав:

— То був пістолет Заблоцького?

Почув у відповідь:

— Атож.

— Для чого ж ти його взяв?

Тадеуш мовчав.

— Я, власне, догадуюся,— байдуже сказав Густав.— Але як і за яких обставин хотів ти його використати?

Відповіді не було досить довго. Нарешті:

— Не знаю. Але ти його використав де слід...

— Тадеуше, май совість! — Густав сказав це досить різко. За хвилину додав лагідніше: — Ти ще дуже молодий, але коли бажаєш плавати зі мною...

— Так, я бажав би.

— Отож якщо хочеш ще певний час побути з нами, то облиш отакі коники.

— Будеш плавати з ними? — обізвався Тадеуш після довгої мовчанки.

— З ким? — Густав, здавалось, не розумів питання чи, може, думав про щось інше.

— Ну, з Едмундом, Олександром...

— Аякже?! Звичайно.!— вигукнув Густав, здивований тим, що Тадеуш може в цьому сумніватися.